

EXPO '96

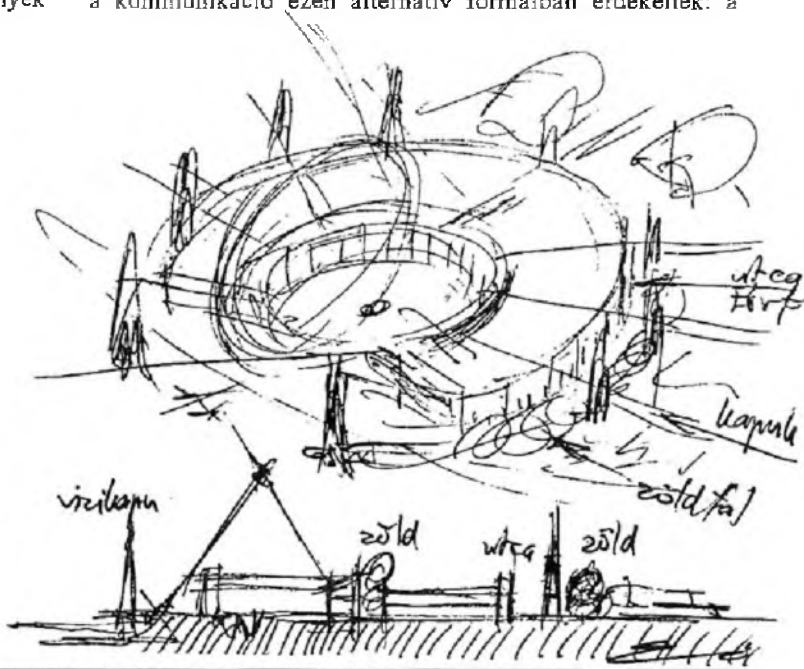
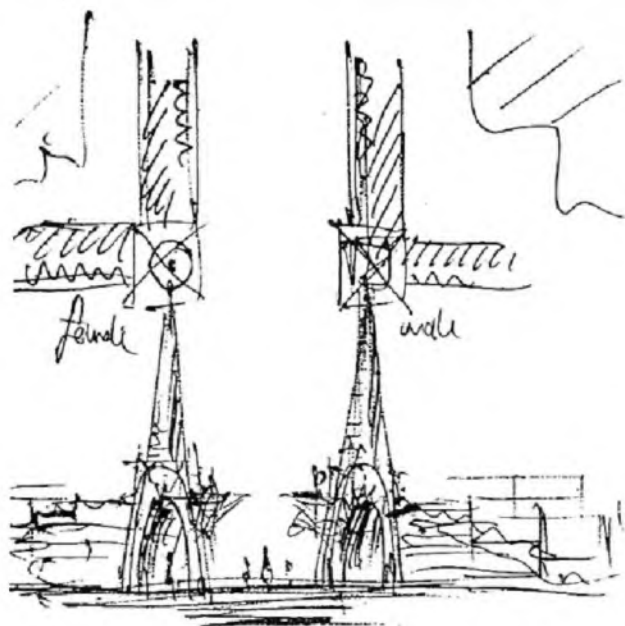
EKLER DEZSŐ: TERVJAVASLAT

(A mesterterv részletes leírását lásd: Országépítő, 1992/3-4)

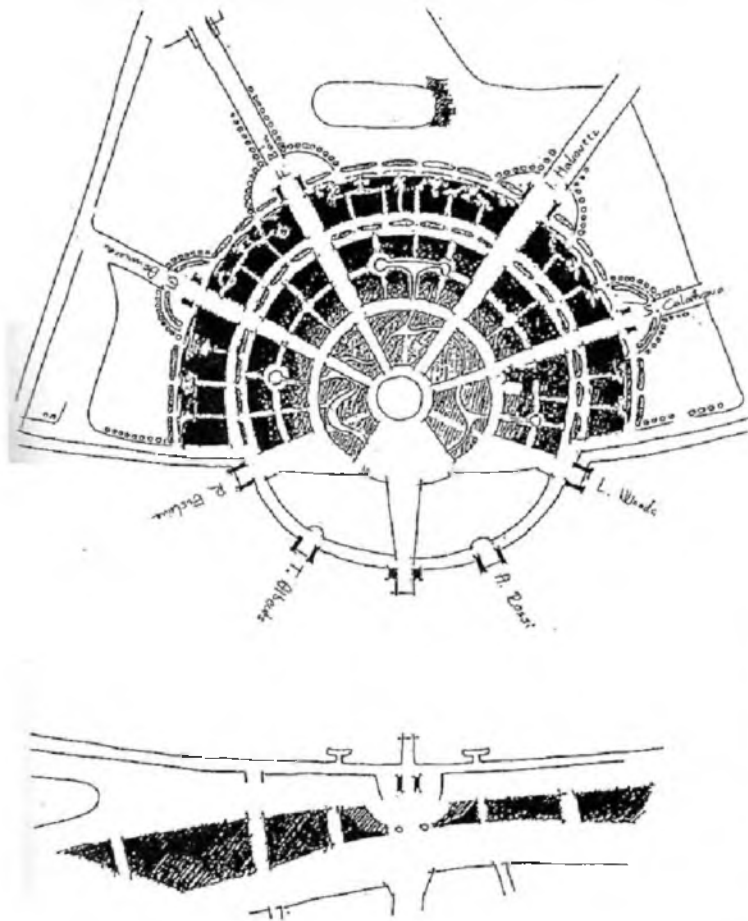
Nyilvánvaló botránya életünknek a végletes elhatároltság, amely a kommunikáció modern formáival termelődik. Budapesten közbüntényes gyilkolás folyhat gyermekek és felnőttek ólommal, szénmonoxiddal, nitrogénoxidokkal mérgezésével a szabadság, egyenlőség és a korlátozatlan mozgás jegyében. Gyermekek százai vesznek éhen, miközben a világ hatalmai élelemiszertöbblegük és fegyverek szállításában-raktározásában mérik össze erejüket. A gépiesült, tömeges adat- és anyagáramlást nem civil igények

mozgatják, az emberi élethez kevesebb is elég volna. A csúcsrajáratott nemzetgazdaságok, hadigazdaságok, melyek technikájuk és infrastruktúrájuk folytonos gerjesztésével a háborúnyerés készségeiért folytatnak versenyt, háborút, gazdasági eszközökkel. A civil társadalom csupán megrészegített fogyasztója és versenyztetett bábja ennek a gépezetnek, és vakká, tehetetlenné válik a természet és saját emberi természetének valóságával szemben. A természettel hadban álló modern kommunikáció-monopólium annak ad hatalmat, aki többet fogyaszt térből, időből, anyagból, élő és élettelen energiából. Aki nem fogyaszt, kiesik e „rezsitársadalomból”, élete semmit nem ér. Az együttműködés a zárt körön kívül egyre lehetetlenül. Feltörni a bűvös kört vajon hol lehet? Csakis az emberen belül.

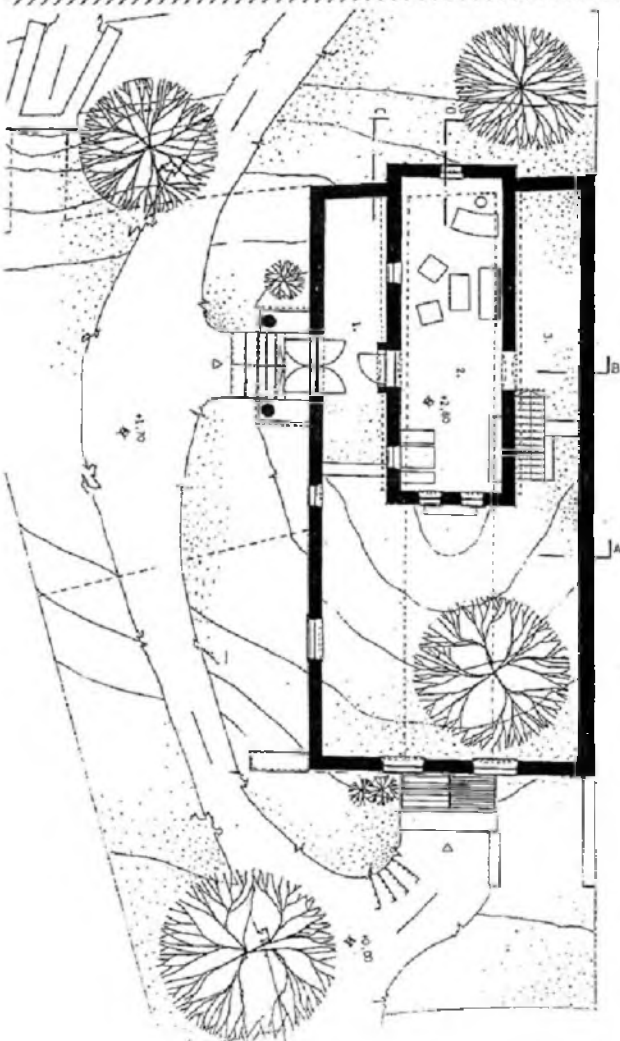
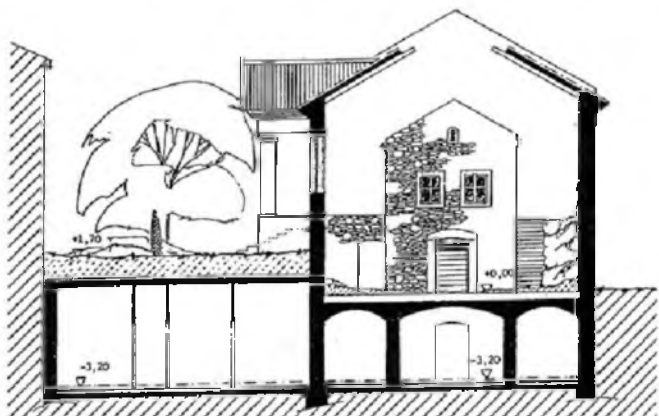
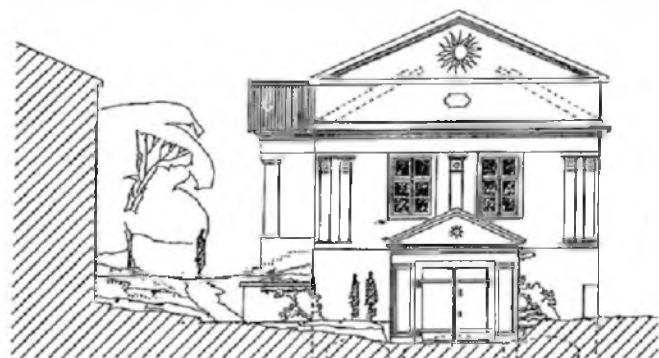
A skanzen területét – legalább – kivételes helyé kellenne tenni, demilitarizált övezetté, ahol *emberi jelenlétén alapuló kommunikáció* bontakozhat ki. Kivételes autonómiát és szabadságjogokat kellene kapnia a városon és az EXPO-n belül is, hasonlókat, mint a *gyepük, őrségek* közösségei kaptak régen (meg az egyetemek is). Aki a skanzen kapuin belép – kiállító és látogató egyaránt – „le kell tennie a fegyvert”: autók nem hajthatnak be, videókamerát, fényképezőgépet, magnót nem szabad bevinni. (Ezeket a kapuknál megőrzőkbe kell leadni.) A skanzen területe televízió-reklámmentes övezet, tilos innen adást közvetíteni, felvételeit készíteni és reklámot elhelyezni (hasonlóan a múzeumokhoz). Ugyancsak tiltott az elektromos hangosítás és a gépzene használata, de játékautomaták és légkondicionáló gépek zaja sem zavarhatja majd itt az emberi csendet. A kivételes jogok ellen berzenkedő kiállítók, szponzorok könnyen meggyőzhetőek lesznek, hogy standjuk reklám- és hírértéke így sokkal nagyobb lesz, mint a tilalmak nélkül. Az itt rendezendő kiállításokat a kommunikáció demilitarizálásának jegyében kell rendezni. Olyan kiállítókat kell találni, akik nem az információ extenzív birtoklásában, a „kommunikációs vakság” fokozásában érdekeltek, hanem az intenzív megismerésben és az emberi együttműködés humanizálásában. A terület gazdái azok a szervezetek kell legyenek, akik a kommunikáció ezen alternatív formáiban érdekeltek: a

EXPO mesterterv-vázlatok, 1992-93. (A végleges változatot közösen kialakító építészek: Bán Ferenc, Bodonyi Csaba, Ekler Dezső, Dévényi Sándor, Ferencz István, Finta József, Makovecz Imre, Reimholz Péter.)

EXPO „Hétház”, balafonfelvidéki épület, 1993. (Szerkesztő: Patyi György.)

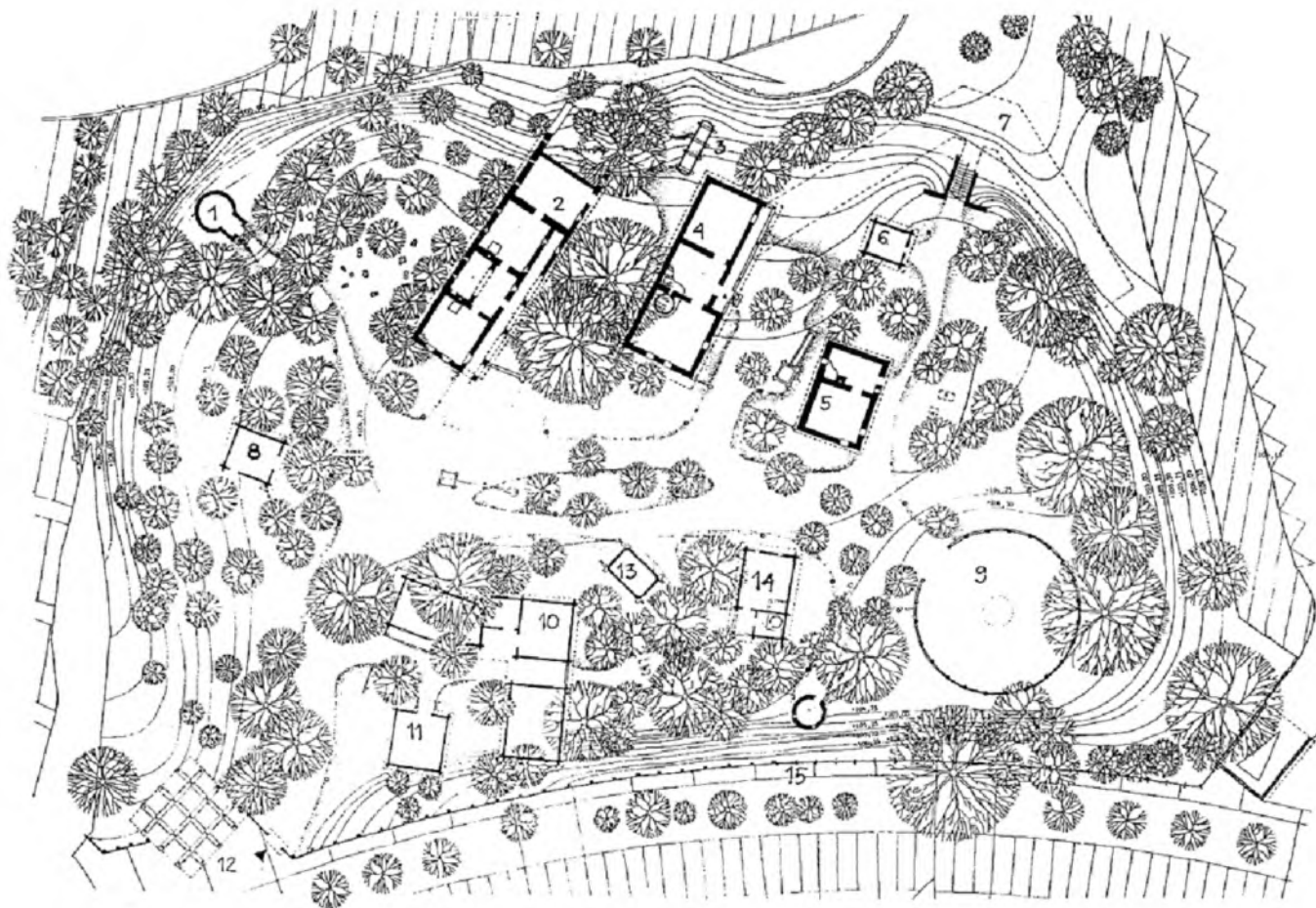

táncházas mozgalom eminensei, a környezetvédők, a népi iparművészek, a népművészeti-, dal- és tánckörök Brassótól Szombathelyig.

Javasljuk, hogy az EXPO-skanzen épületeit felnagyított népi építészeti emlékek alkossák. A nagyítást az eredeti épület természetének, a megkívánt új rendeltetésnek (középület-funkciónak), valamint az összhatásnak megfelelően legalább 1,5-szörös, maximum négyszeres méretben kell elvégezni, és valamennyi épületelemen következetesen végig kell vinni. A monumentálisá növelt paraszti házak álomszerűvé varázsolják a kivételes helyet, s egyúttal lehetővé teszik, hogy az amúgy szerény méretű építményekben kiállítóteret, italmérést, táncházat, színházat rendezzünk be. Nem mellékes szempont, hogy a skanzen épületei így nem törpülnek majd el az Egyetem és az EXPO épületei mellett.

Az épületeket nem tájegységként, hanem alaptípusonként kell összeválogatni, például a Kárpát-medence parasztházainak fejlődését szemléltetve a jurtától a háromosztatú házig, különböző földrajzi helyekről válogatva egy-egy esetet. A skanzen területén aszfaltozott betonút nem készülne, a burkolat agyagos, döngölt föld lenne. A meglévő parkos növényzetet dúsítanánk, elsősorban futtatott növényzettel, például kender- vagy jutahálón futtatott, előnevelt vadszőlővel, borostyánnal, futórózsával lehetne részben betakarni és árnyékolni az épületeket.

1993. szeptember

ÉPÜLETEK JEGYZÉKE.

1. Pékség	Kemence	9. Táncok háza	Jurta
2-3 Vendéglő és kiállítótér	Kisalföldi ház és kukoricagóré	10-11. Kiállítótér	Felsőszenterzsébeti hajlított ház és kástu
4. Kiállítótér	Hollókői ház	12. Kaputorony, értékmegőrző	Sárosi harangláb és kapu
5-6 Műhely, kiállítótér és bolt	Tarpai ház és disznóól	13. Kiállítótér	Ormánysági szántalpas hombár
7 Borozó, pinceszínház és kiállítótér	Erdőbényei pince	14. Előadó- és kiállítótér	Kalotaszegi ház
8. Italmérés	Göcseji pálinkafőző kunyhó	15. Illemhely	Nagykunsági ól

Előzmények:

Az 1993 nyarán kidolgozott mesterterv az EXPO-város északkeleti sarkát skanzen-jellegű épületegyüttes számára jelölte ki. A döntést különféle idegenforgalmi és hagyományörző társadalmi szervezetek igényei befolyásolták, valamint az a szempont, hogy ez a fás-ligetes terület csak kisebb tömegű épületek telepítésére alkalmas. A vegyes faállományú park hangulata ugyanakkor alkalmasnak ígérkezett a magyar népi építőhagyomány és kultúra bemutatására.

1993 szeptemberében az EXPO építészeti tanácsa elfogadta az EXPO-Skanzen tervjavaslatát, mely két alapvető elhatározáson alapult:

- a skanzen területét kivételes helyé kell tenni az EXPO-városon belül; zárt, úgynevezett demilitarizált övezetté, ahová például reklámokat, elektromos zenét, videokamerát nem szabad bevinni,
- az épületek létező vagy létezett épületek nagyított másai lesznek, s az építőanyagok, szerkezetek valódiak kell hogy legyenek.

1993 decemberében a skanzen mestertervben kijelölt területe nagy mértékben, kb. 40 %-kal csökkent, éppen a tervezett együttes ligetes, tájszerű elhelyezkedését megadó, a környezettől természetes elhatárolódást biztosító széléin.

A területösszökkenés okai voltak:

- az északi főkapu kelet felé való eltolása,
- a Petőfi-híd alatt huszfordulós kialakítása,
- a busz- és villamos végállomástól a főkapuhoz vezető gyalogút szélesítése.

A tanulmányterv készítése előtt felmerült, hogy elhelyezhető-e egyáltalán a skanzen az összezsugorodott területen, hogy teremthető-e ebben a beszorított helyzetben olyan atmoszféra, amelyet az eredeti koncepció megkíván? A mestertervben rögzített alapterületű épületek sűrítettebb telepítésére és a terület fokozottabb elhatárolására kellett tehát választ keresnünk.

Telepítés:

A tervezés során megoldásként a területet körülölelő gyepes földrézsű és magas kerítések kialakítása kínálkozott, amelyekkel a skanzen viszonylagos elszigetelését tudjuk biztosítani. A skanzen kerítése nagyrészt az egész EXPO-terület határolását is adja, így a kettős követelmény – belátás és bemászás megakadályozása, valamint a külső látványok részbeni távoztatása – a nagyított, 2,5-3 méter magas hagyományos kerítésekkel szerencsésen teljesíthető. A kerítés a kiválasztott népi épületek tájegységeire jellemző módon épül, ezért szakaszonként változó: kőből szárazon rakott támfal, deszkapalánk, fonott sövénykerítés, stb.

Épületek:

Az épületek választásánál több szempontot tartottunk szem előtt:

- együttesen reprezentálják a magyar építőhagyomány egészét.
- Létező, vagy valaha létezett épületek legyenek,
- kellően nemes, érett, szintetikus esetek legyenek, amelyek felnagyítva is hatásos építészeti jelenséggé hatnak,
- felmért, dokumentált épületek legyenek, hogy részleteiben is hiteles lehessen felnagyított újraépítésük,
- a lehetőségekhez mérten képviseljék a nevezetes tájegységeket és fontosabb épülettípusokat,
- funkcionálisan alkalmas tereket adjanak a kiállításokhoz,
- elhelyezhetőek legyenek a kínálkozó tisztásokon,
- együttesen harmonikus építészeti képet alkossanak.

A végleges elrendezés valamennyi fontosabb tájegységet képviseli az Őrségtől Tokaj-Hegyaljáig, a Kisalföldtől Kalotaszegig. Az épületek telepítése földrajzilag is hiteles; a skanzen nyugati oldalán az Őrségi, kisalföldi házak, keleti felén a szatmári, erdélyi és az úgynevezett Etelközt reprezentáló jurta található. Az épületek környezetének alakításával is a tájegységekre jellemző karaktert szeretnénk idézni: a bejárati kaputól induló gyalogúton a látogató szerez Őrségi kert és a kertben álló kalotaszegi ház mellett jut a legősibb, ezért legjobban nagyított jurta-táncházhhoz, meg a (mesterséges) domboldalba nyíló hegyaljai pincéhez. Visz-

szafelé jövet az utcát idéző kerített szalagtelkes házak előtt halad, ahol például a hollóközi ház udvara hátrafelé emelkedik (ezt a hatást az épület hátra-lejtése is fokozza), s ahol a kert végében jellegzetes (nagyított) udvari építmények (kút, göré, kemence) fogadják.

A skanzen az EXPO-városon belül a magyar népi kultúra bemutatásának helye kell legyen. A terület gazdája a Világkiállítási Programiroda mellett azok a szervezetek kelljenek, akik a hagyomány hivatott ápolói. Javasoljuk ezért, hogy a skanzenen belül a kiállítások, rendezvények, foglalkozások, árusítás stb. megszervezésébe vonják be a Magyar Művelődési Intézetet, a Magyar Népművelők Egyesületét, a Népművészeti Egyesület, a Táncházi Kamarát valamint a társszervezetek munkatársait. A skanzen programjainak kialakításakor – véleményünk szerint – a hitelesség mellett a magas minőségre és a méltányos, igazságos elosztásra kell figyelemmel lenni (hagyományörző zenekarok, táncosok szerepeltetése, népi mesterségek bemutató gyakorlatlása, népi iparművészeti tárgyak árusítása, stb).

A nagyított paraszti épületek hiteles építéséhez e kultúrában jártas szakemberekre lesz szükség. Az építkezés szervezésekor ezért különös gonddal kell eljárni, és a kivitelezők fekéresekor elsősorban a hozzáértés kell hogy számítson. Az alkalmas vállalkozók és mesterek megtalálásában – úgy véljük – a tervezőknek aktívan közre kell majd működniük, ahogy a lehetséges szponzorok és befektetők felkutatásában is.

1994. április

